



ՇՈՒՆՁ ԵՎ ՄԱՐՄԻՆ
BREATH AND BODY

Երաժշտությունն ու նվագարանը հրաշալիորեն ամփոփում են այն սերտ կապերը, որոնք հյուսված են մարդու և բնության միջև: Նվագարան պատրաստելով՝ վարպետն ընդօրինակում է Արարչին՝ նվագարանի միջոցով կրկնելով տիեզերքի արարման գործընթացը: Նա ստեղծում է երկնային լուսատուներ. արև՝ ծնծղա, զիլեր, քռոց, զանգ, գոնգ, լուսին՝ դափ, թմբուկ: Ծնծղայի սկավառակը զարդանախշում է արևի նշաններով, իսկ քռոցը՝ ճաճանչավոր ճառագայթներով: Ավանդական պատկերացումների համաձայն՝ հենց այսպիսի նվագարաններն էլ տիեզերքից ստացած ներուժի և հովանավորման շնորհիվ ի զորու են ազդել բնության երևույթների և հասարակության վրա՝ նպաստելով տիեզերական կարգի պահպանմանն ու ներդաշնակությանը: Նվագարանները հաճախ կառուցվածքով նմանվում են մարդու, կենդանիների, երբեմն էլ՝ նրանց մարմնի տարբեր մասերին և հաճախ կրում են դրանց անվանումները՝ ականջ, գլուխ, վիզ, փոր...: Կառուցվածքային նմանակումներից զատ՝ նվագարանները մարդու ապրումներն ու ձայներն են վերարտադրում շունչ տալով ուրախությանը, տխրությանը, զայրույթին, աղերսանքին: Կենդանիների մարմնի մասերից ստեղծվել են հարուստ ձայնային միջոցներ՝ յուրաքանչյուրն իրեն հատուկ տեմբրով. մաշկից՝ հարկանային գործիքների թաղանթներ, ձիու մազից ու կենդանիների աղիներից՝ լարեր, եղջյուրներից ու զանազան ոսկորներից՝ փողային գործիքներ:

Music and instruments perfectly sum up the close ties that have been woven between man and nature. By creating the instrument, the master imitates the process of the universe's creation. He creates celestial bodies: the hand and finger cymbals, flabellums, bells, and gongs as the sun, the drum and tambourine as the moon. He decorates the disk of the cymbal with the motifs of the sun and the flabellum with beaming rays. Traditionally believed to have received strength and sponsorship from the universe, these instruments have the potential of influencing natural phenomena and society, ultimately contributing to the maintenance of cosmic order and harmony. Instruments are often structurally similar to humans, animals, and sometimes to the different parts of their bodies and often bear their names: head, neck, waist, belly... Apart from structural imitations, instruments reproduce man's voices and feelings by giving breath to his joy, sadness, anger, and prayers. The means for rich sound have been created through the body parts of animals, each with its special timbre. Percussion membranes from the skin, horsehair and animal intestine for the wires, horns and various bones for wind instruments.

6.1 Ղափ

XIX դ.

Հաճարենու փայտ, հորթի կաշի, սադափ, էրոնիտ, ոսկոր, բամբակյա ժապավեն

Շրջ: 130 սմ

Ե. Չարենցի անվան գրականության
և արվեստի թանգարան 3088/79

6.1 Dap

19th century

Beech wood, calf leather, nacre,
ebonit, bone, cotton ribbon

Diameter 130 cm

Yeghishe Charents Museum of
Literature and Arts

3088/79





6.2 Դհոլ

Ընկուզենու փայտ, պարան, կաշի

Բարձր:՝ 31 սմ, տրամ:՝ 35 սմ

Հայոց ազգագրության ազգային թանգարան ՆՄ174 7397/20

6.2 Dhol

Walnut tree wood, rope, leather

Height 31 cm, diameter 35 cm

National Museum of Armenian Ethnography ՆՄ174 7397/20



6.3 Նաղարա

XIX դ.

Կավ, կաշի

Բարձր.: 20 սմ, մեծ թմբուկի տրամ.: 19,5 սմ, փոքր թմբուկի տրամ.: 13 սմ
Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան 3047/37

6.3 Naghara

19th century

Clay, leather

Height 20 cm, big drum diameter 19.5 cm, small drum diameter 13 cm
Yeghische Charents Museum of Literature and Arts 3047/37





6.4 Մեծ զուռնա՝ պատյանով

Բյուրական, Աշտարակի շրջ., 1984 թ.
 Ծիրանենու փայտ, մետաղ, եղեգն
 Փողի երկ.՝ 31,5 սմ, նեղ մասի տրամ.՝ 1,3 սմ,
 լայն մասի տրամ.՝ 7,5 սմ
 Պատյանի երկ.՝ 35,5 սմ, նեղ մասի տրամ.՝ 4 սմ,
 լայն մասի տրամ.՝ 10 սմ
 Հեղինակ՝ Կոլյա Թորոսյան
 Հայոց ազգագրության
 ազգային թանգարան ՆՄ129 4876/1 ա/բ

6.4 Big Zurna With its Case

Byurakan, Ashtarak district, 1984
 Apricot tree wood, metal, bamboo
 Tube length 31.5 cm, narrow part diameter 1.3 cm,
 wider part diameter 7.5 cm
 Case length 35.5 cm, narrow part diameter 4 cm,
 wider part diameter 10 cm
 Author: Kolia Torosian
 National Museum of Armenian Ethnography
 ՆՄ129 4876/1 ա/բ





6.5 Զուռնա

Պողոսագյուղ, Արցախ, 1925 թ.
Ծիրանենու փայտ, սևադապատ արծաթ
Երկ.՝ 27 սմ, նեղ մասի տրամ.՝ 1,5 սմ,
լայն մասի տրամ.՝ 5,5 սմ
Հայոց ազգագրության
ազգային թանգարան ՆՄ-178/4 7887

6.5 Zurna

Poghosagyugh, Artsakh, 1925
Apricot tree wood, black antique finish on silver
Length 27 cm, narrow part diameter 1.5 cm,
wider part diameter 5.5 cm
National Museum of Armenian Ethnography
ՆՄ-178/4 7887

6.6 Երկփող սրինգ՝ «Արղուր»

Քեսաբ, XX դ.

Եղեգն, թել, կպչուն սև ժապավեն

Երկ. 33,7 սմ

ա. տրամ.՝ 1.9 սմ

բ. տրամ.՝ 1.8 սմ

Յակոբ Չոլաքեանի անձնական հավաքածու

6.6 Double Flute (Arghur)

Kessab, 20th century

Bamboo, thread, black tape

Length 33.7 cm

a. diameter 1.9 cm

b. diameter 1.8 cm

Hakob Tcholakian's Private Collection

6.7 Շվի

Քեսաբ, XX դ.

Եղեգն

Երկ.՝ 35,3 սմ, տրամ. 2 սմ

Յակոբ Չոլաքեանի անձնական

հավաքածու

6.7 Shvi

Kessab, 20th century

Bamboo

Length 35.5 cm, diameter 2 cm

Hakob Tcholakian's Private Collection





6.8 Բլուլ՝ պատյանով

Բյուրական, Աշտարակի շրջ., 1984 թ.

Ծիրանենու փայտ

Բլուլի երկ.՝ 61,5 սմ, նեղ մասի տրամ.՝ 1,2 սմ,

լայն մասի տրամ.՝ 2,5 սմ

Պատյանի երկ.՝ 64 սմ, տրամ.՝ 4,7 սմ

Հեղինակ՝ Կոլյա Թորոսյան

Հայոց ազգագրության

ազգային թանգարան ՆՄ129 4876/4

6.8 Blul with its Case

Byurakan, Ashtarak district, 1984

Apricot tree wood

Blul length 61.5 cm, narrow part diameter 1.2 cm,

wide part diameter 2.5 cm

Case length 64 cm, diameter 4.7 cm

Author: Kolia Torosian

National Museum of Armenian Ethnography ՆՄ129 4876/4



6.9 Դուդուկ

Էջմիածին, 1985 թ.

Ծիրանենու փայտ, եղեգն, սադափ

Երկ.՝ 41,1 սմ, տրամ.՝ 1,2 սմ

Հայոց ազգագրության ազգային թանգարան ՆՄ174 7397/2

6.9 Duduk

Etchmiadzin, 1985

Apricot tree wood, bamboo, nacre

Length 41.1 cm, diameter 1.2 cm

National Museum of Armenian Ethnography ՆՄ174 7397/2





6.10 Սրինգ՝ պատյանով

XIX դ.

Արույր, թթենու փայտ

Երկ.՝ 38 սմ, պատյանի երկ.՝ 42 սմ

Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան 53/3063

6.10 *String with its Case*

19th century

Brass, mulberry wood

Length 38 cm, case length 42 cm

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts 53/3063



6.11 Շվի

Երևան, 1981 թ.

Եղեգն

Երկ.՝ 36 սմ, տրամ.՝ 4,5 սմ

Հայոց ազգագրության

ազգային թանգարան ՀՄ-73 3265/22

6.11 Shvi

Yerevan, 1981

Bamboo

Length 36 cm, diameter 4.5 cm

National Museum of Armenian Ethnography

ՀՄ-73 3265/22

6.12 Շվի

Գ. Բյուրական, 1984 թ.

Ծիրանենու փայտ

Երկ.՝ 30,5 սմ, տրամ.՝ 2 սմ

Հայոց ազգագրության ազգային

թանգարան ՀՄ129 48/ա,բ

6.12 Shvi

Byurakan village, 1984

Apricot tree wood

Length 30.5 cm, diameter 2 cm

National Museum of Armenian Ethnography

ՀՄ129 48/a,b

6.13 Պկու (պզիկ)

Երևան, 1980 թ.

Եղեգն, փայտ, եղջյուր

Ընդհ. երկ.՝ 36 սմ, տրամ.՝ 4,5 սմ, եղջյուրի երկ.՝ 8,7 սմ

Հայոց ազգագրության ազգային թանգարան ՀՄ-73 3265/7

6.13 Pku (Pzik)

Yerevan, 1980

Bamboo, wood, horn

Overall length 36 cm, diameter 4.5 cm, horn length 8.7 cm

National Museum of Armenian Ethnography ՀՄ-73 3265/7



6.14 Մանկական զուռնա

Մեղրի, 1986 թ.

Ուռնու կեղև և ճյուղ

Ընդհանուր երկ.՝ 17,9 սմ , փողի երկ.՝ 13,3 սմ, տրամ.՝ 1 սմ
Հռիփսիմե Պիկիչյանի անձնական հավաքածու

6.14 Children Zurna

Meghri, 1986

Willow peel and branch

Overall length 17.9 cm, tube length 13.3 cm, diameter 1 cm

Hripsime Pikichian's Private Collection



6.15 Պարկապզուկ

Գ. Բյուրական, 1985 թ.

Փայտ, ուլի կաշի

Երկ.՝ 74 սմ, լայն.՝ 24 սմ

Էջմիածնի պատմա-ազգագրական թանգարան ՄՄ 4857

6.15 Parkapzuk

Byurakan village, 1985

Wood, goat leather

Length 74 cm, width 24 cm

Historical-Ethnographic Museum of Etchmiadzin ՄՄ 4857





6.16 Քամանչա

XIX դ.

Ծիրանենու փայտ, ընկուզենու փայտ, ոսկոր, էբոնիտ, սաղափ, ձիու մազ (աղեղ) Երկ.՝ 74 սմ, աղեղի երկ.՝ 69 սմ
Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան 29/3036

6.16 Kamantcha

19th century

Apricot tree wood, walnut tree wood, bone, ebonit, nacre, horsehair (bow)

Length 74 cm, bow length 69 cm

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts 29/3036





6.17 Քամանի *

XIX դ.

Թթենու փայտ, հաճարենու փայտ,
սոճու փայտ

Երկ.՝ 72 սմ

Ե. Չարենցի անվան գրականության
և արվեստի թանգարան 3099/91

6.17 Kamani *

19th century

Mulberry wood, beech wood, pine tree wood

Length 72 cm

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts
3099/91

6.18 Քամանի *

XIX դ.

Թթենու փայտ, սոճու փայտ

Երկ.՝ 53 սմ

Ե. Չարենցի անվան գրականության
և արվեստի թանգարան 3053/42

6.18 Kamani *

19th century

Mulberry wood, pine tree wood

Length 53 cm

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts
3053/42

* Աղբյուր չի պահպանվել:

* The bow has not been preserved.

6.19 Փոքր սազ

XIX դ.

Թթենու փայտ, ոսկոր

Երկ.՝ 53 սմ

Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան 3095/86

6.19 Small Saz

19th century

Mulberry wood, bone

Length 53 cm

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts 3095/86

6.20 Միջին սազ

Գ. Թոուզ, Շամշադին, XIX դ.

Թթենու փայտ, ոսկոր, ուլունքներ

Երկ.՝ 75 սմ

Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան 3025/16

6.20 Medium Saz

Touz village, Shamshadin, 19th century

Mulberry wood, bone, bead

Length 75 cm

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts 3025/16

6.21 Մեծ սազ

XIX դ.

Փայտ, ոսկոր

Երկ.՝ 112 սմ

Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան 3024/15

6.21 Large Saz

19th century

Wood, bone

Length 112 cm

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts 3024/15



6.22 Մեծ թառ

XIX դ.

Թթենու փայտ, ընկուզենու փայտ,
սադափ, էբոնիտ

Երկ.՝ 100 սմ

Սաշա Օգանիզաշվիլու

(Ալեքսանդր Նովհաննիսյան) հավաքածուից

Ե. Չարենցի անվան գրականության

և արվեստի թանգարան

3011/2

6.22 Large Tar

19th century

Mulberry wood, nutwood, nacre, ebonit

Length 100 cm

Sasha Oganezashvili's

(Alexander Hovhannisian) collection

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts

3011/2





6.23 Փոքր թառ

XIX դ.

Թթենու փայտ, ընկուզենու փայտ, սադափ
Երկ.՝ 86 սմ

Աշուղ Շերամի անձնական գործիքը
Ե. Չարենցի անվան գրականության և
արվեստի թանգարան 2205/108

6.23 Small Tar

19th century

Mulberry wood, nutwood, nacre

Length 86 cm

Ashugh Sheram's personal instrument

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts
2205/108



6.24 Քանոն

1970-ական թթ.

Փայտ, սինթետիկ լարեր, մետաղ

Լայն.՝ 79 սմ, երկ.՝ 31 սմ, խորութ.՝ 5 սմ

Հայոց ազգագրության ազգային թանգարան ՆՄ-74 3266/3 ա-զ

6.24 Kannon

1970's

Wood, synthetic strings, metal

Width 79 cm, length 31 cm, depth 5 cm

National Museum of Armenian Ethnography ՆՄ-74 3266/3 ա-զ



6.25 Սանթուր

Երևան, 1920 թ.

Փայտ, բրոնզե լարեր, մետաղ

Վերևի լայն.՝ 32,5 սմ, ներքևի լայն.՝ 84 սմ, բարձր.՝ 34 սմ, խոր.՝ 6 սմ
Հայոց ազգագրության ազգային թանգարան ՀՄ-13 ԳՄ-215

6.25 Santur

Yerevan, 1920

Wood, bronze strings, metal

Upper width 32.5 cm, lower width 84 cm, height 34 cm, depth 6 cm

National Museum of Armenian Ethnography ՀՄ-13 ԳՄ-215







6.26 Ուղ.

XIX դ.

Փայտ

Երկ.՝ 89 սմ

Սաշա Օգանիզաշվիլու (Ալեքսանդր Հովհաննիսյան) հավաքածուից
Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան 36/3046

6.26 Սժ

19th century

Wood

Length 89 cm

Sasha Oganezashvili's (Alexander Hovhannisian) collection
Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts 36/3046





6.27 Սրնգահար հովիվ

Արամ Քոչարյանի ֆոնդ (անմշակ)
Ե. Չարենցի անվան գրականության
և արվեստի թանգարան

6.27 Flute-Playing Shepherd

Aram Kotcharian's archival fund (not filed)
Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts



6.28 Աշուղ Շերամի նվագախումբը

Ալեքսանդրոպոլ, 1885 թ.

Շերամի ֆոնդ 118

Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան

6.28 Ashugh Sheram's Ensemble

Alexandropol, 1885

Sheram's archival fund 118

Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts



6.29 Խմբանկար

Սաշա Օգանիզաշվիլու
(Ալեքսանդր Հովհաննիսյան) ֆոնդ 311
Ե. Չարենցի անվան գրականության
և արվեստի թանգարան

6.29 Collective Photograph

Sasha Oganezashvili's
(Alexander Hovhannisian) archival fund 311
Yeghishe Charents Museum of Literature and Arts